

УДК 343.85:343.6:343.221
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v3.2024.36>

Н. В. Верлос

orcid.org/0000-0003-3598-2721

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного та адміністративного права,
заступник декана з навчальної роботи
Запорізького національного університету*

Ю. В. Пирожкова

orcid.org/0000-0003-4644-6270

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності
Запорізького національного університету*

О. В. Мельковський

orcid.org/0000-0001-8916-5343

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності
Запорізького національного університету*

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ, УЧИНЕНИХ ЧЛЕНАМИ МОЛОДІЖНИХ НЕФОРМАЛЬНИХ ГРУП (ОБ'ЄДНАНЬ)

Безумовно на теперішній час в нашій державі основним напрямком діяльності всіх правоохоронних органів та збройних сил України залишається протидія агресору та захист нашої території. При цьому, при дослідженні загальної картини боротьби зі злочинністю, на нашу думку, залишається актуальною проблема захисту безпосередньо прав та законних інтересів кожного громадянина. Актуальність протидії кримінальним правопорушенням проти життя та здоров'я особи, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань) також не слід недооцінювати. Одним з шляхів запобігання вказаним кримінальним правопорушенням є застосування заходів та засобів оперативно-розшукової діяльності (далі ОРД). Відповідно існують деякі особливості оперативно-розшукового запобігання, які пропонується розглянути в даній статті.

Слід зазначити, що питання безпеки футбольних матчів у сучасний період продовжують стояти найгостріше. Крім таких загроз, як терористичні акти під час проведення міжнародних чи національних чемпіонатів, кримінально-карні дії щодо вболівальників та спортсменів (крадіжки, грабежі, шахрайство), все більшої актуальності набувають агресивні дії з боку радикальних футбольних груп.

У зв'язку з цим розглянемо деякі спеціальні кримінологічні заходи для протидії суспільно небезпечним діям футбольних фанатів.

Постановка завдання. Метою статті є розглянути особливості оперативно-розшукового запо-

бігання (профілактики) та протидії кримінальним правопорушенням проти життя та здоров'я особи, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань).

Результати дослідження. Дослідженню питань оперативно-розшукового запобігання (профілактики) та протидії окремим видам кримінальних правопорушень присвячені роботи таких вітчизняних вчених: К. В. Антонов, О. М. Бандурка, Т. М. Білик, А. В. Вінчук, М. Л. Грїбов, О. Ф. Долженков, І. П. Козаченко, В. В. Марков, С. Г. Міщенко, М. А. Погорецький, О. О. Сухачов, В. Є. Тарасенко, О. Ю. Татаров, В. В. Тищенко, М. С. Пуцкірідзе, С. С. Чернявський, А. М. Черняк, О. А. Шевченко, О. Ю. Шумилов, О. О. Юхно тощо.

І. П. Козаченко вважає, що оперативно-розшукова профілактика є системою агентурно-оперативних заходів, що здійснюються оперативними підрозділами, спрямованих на попередню оперативну перевірку первинної інформації щодо осіб і фактів, що представляють оперативний інтерес, виявлення й усунення причин і умов, що сприяють злочинам, виявлення ознак злочинів, що плануються та підготовлюються, встановлення осіб, причетних до них і тих, що допускають відхилення від норм поведінки, здійснення щодо них профілактичного впливу [1, с. 26].

Як вважає О. М. Бандурка, в процесі оперативно-розшукової діяльності, особливо при розкритті і розслідуванні проявів організованої злочинності, виникає питання про можливості і межі застосування спеціальних сил, засобів і методів,

які мають у своєму розпорядженні органи внутрішніх справ для вирішення оперативно-тактичних завдань. Безсумнівно, що використання засобів конфіденційної діяльності викликається об'єктивними причинами, обумовленими специфікою оперативно-розшукової діяльності... [2].

На нашу думку, протидія кримінальним правопорушенням проти життя та здоров'я особи, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань) без використання можливостей ОРД не має будь яких перспектив. У першу чергу цю діяльність слід розглядати в межах протидії протиправним діям таких молодіжних угруповань, як футбольні фанати. На сьогоднішній день хуліганські дії радикально налаштованих угруповань футбольних фанатів становлять серйозну загрозу.

Серед загальних заходів протидії кримінальним правопорушенням проти життя та здоров'я особи, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), пов'язаних зі спортивними заходами, як правило виділяють наступні.

Превентивні (запобіжні) заходи. Проходження попереднього контролю, у ході якого виявляються особи, які можуть мати заборонені колюче-ріжучі предмети, феєрверки, петарди або інші предмети, які можуть становити небезпеку. Не допускаються на футбольні матчі особи у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, а також ті, хто перебуває у стані сильного душевного хвилювання та своєю поведінкою, може проковувати негативні дії. Розподіл місць для вболівальників на сектори, які відокремлені один від одного спеціальними захисними пристроями, що перешкоджають зіткненню між групами.

Встановлюється додатковий захист футбольної арени від предметів, які можуть викидатися хуліганськими на поле, антивандальне виконання інтер'єру спортивних споруд з метою запобігання його псуванню, знищенню або використанню його елементів як зброї.

Проведення роз'яснювальної (агітаційної) кампанії. Один із найважливіших методів боротьби з протиправними діями з боку футбольних хуліганів – ведення інформаційної, профілактичної кампанії серед футбольних фанатів.

Агентурна (спеціальна) діяльність. З цією метою в подібні групи можуть впроваджуватися спеціально підготовлені співробітники (офіцери-нелегали) відповідних міністерств та відомств, або з-поміж членів такої групи можуть залучатися до співпраці, в тому числі і на оплатній основі, окремі особи (агенти, довірені особи), які надають найбільш повну та детальну інформацію про плановані дії таких груп.

Відведення (відвернення) уваги. З метою недопущення зіткнення протидіючих груп фанатів їм можуть бути організовані спеціалізовані заходи.

У зв'язку з особливою актуальністю цієї проблеми питання застосування заходів ОРД з метою запобіжної діяльності вимагає пильної уваги з боку всіх правоохоронних органів держави.

Розглядаючи можливість застосування заходів оперативно-розшукового запобігання кримінальним правопорушенням проти життя та здоров'я особи, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань) слід звернути увагу на їх структуру. Як правило оперативно-розшукове запобігання та оперативно-розшукову профілактику поділяють на:

1) загальну профілактику, яка направлена на виявлення загальних причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, і відповідно пошуку необхідних заходів по усуненню цих причин;

2) індивідуальну профілактику, сутність якої полягає у виявленні окремих осіб, чия поведінка або вчинки вказують на об'єктивну можливість вчинення кримінальних правопорушень, і здійснення щодо таких осіб запобіжного (профілактичного) впливу.

Одним з основних напрямків запобігання протиправної діяльності футбольних вболівальників є застосування комплексу оперативно-розшукових заходів.

Сучасна теорія ОРД передбачає відповідні напрями діяльності оперативних підрозділів щодо здійснення попереджувальної та профілактичної роботи щодо осіб, схильних до вчинення кримінальних правопорушень, які готуються.

Насамперед заходи мають бути спрямовані на виявлення та усунення причин вчинення кримінальних правопорушень та умов, що їм сприяють, по-друге, на встановлення контролю та нагляду за особами, які представляють профілактичний інтерес з метою схиляння їх до відмови від злочинних намірів, по-третє, на недопущення з боку осіб, які готуються вчинити кримінальне правопорушення, через запобігання реалізації їх злочинних намірів або припинення розпочатої злочинної діяльності. У межах реалізації цих напрямів застосовуються різні заходи загально-соціального та спеціального характеру.

Основний зміст спеціальних заходів становлять оперативно-розшукові заходи (далі – ОРЗ), що застосовуються у взаємодії із загально-соціальними заходами й у сукупності націлені на те щоб не допустити вчинення кримінальних правопорушень конкретними особами.

Таким чином, характерними ознаками оперативно-розшукового попередження є:

– запобіжна діяльність оперативно-розшукових підрозділів правоохоронних органів із використанням усіх сил, засобів та заходів;

– наявність відомчого нормативно-правового регулювання;

– націленість на здійснення відповідного профілактичного впливу з метою позитивної переорієнтації осіб, схильних до протиправної діяльності, а також усунення криміногенних факторів, що впливають на них із негативного боку;

– ухвалення рішення про необхідність проведення профілактичних заходів;

– реалізація поставлених завдань шляхом усунення криміногенних причин та умов з метою виправлення профілактованої особи.

Змістом оперативно-розшукової профілактики є збір та аналіз інформації про кримінально активних осіб (раніше судимих, осіб які ведуть антигромадський спосіб життя тощо), ступеня виправлення, зв'язки, злочинний досвід, наміри, особливості особистості та сформованої системи соціальних відносин у різних мікрогрупах.

Самостійними елементами структури оперативно-розшукового попередження виступають:

– вивчення контингенту, що перебуває під наглядом;

– документування фактів та обставин, дій та вчинків осіб, за якими здійснюється нагляд;

– інші пошукові заходи для виявлення ознак підготовки кримінального правопорушення;

– реалізація отриманих матеріалів з обов'язковим конспіративним прикриттям негласних джерел інформації (негласних співробітників).

Під час здійснення оперативно-розшукової профілактики використовується особлива тактика отримання та використання оперативно-розшукової інформації з властивими їй організаційними формами.

Особливість оперативно-розшукової профілактики полягає в:

– обов'язковому здійсненні оперативного спостереження за особами з високим ступенем ймовірності вчинення кримінального правопорушення (рецидиву);

– оперативній поінформованості про підобліковий контингент осіб, здатних стати на кримінальний шлях, осіб які допускають антигромадську поведінку та зазнають негативного впливу деструктивних елементів;

– фіксуванні та аналізі середовища життєдіяльності місцевих кримінально активних жителів;

– негласній перевірці на причетність до вчинення кримінальних правопорушень категорії осіб, які перебувають під оперативним наглядом (чи мають ознаки осіб, що у розшуку);

– вивченні окремих категорій осіб, які становлять оперативний інтерес у зв'язку з їх колом спілкування (зв'язками), способом життя, поведінки, минулого, для отримання підстав для застосування заходів профілактики.

Взаємообумовленість цілей оперативної профілактики з постійною роботою по перевірці

осіб, які перебувають під оперативно-профілактичним наглядом, проведенням серед них оперативно-розшукових заходів є характерною ознакою оперативно-розшукового запобігання будь яких кримінальних правопорушень. Таке поєднання забезпечує оперативну поінформованість правоохоронних органів про підобліковий контингент осіб, своєчасність застосування оперативних прийомів і методів, та дозволяє розраховувати на їх кінцеву результативність.

Як правило, правоохоронними органами періодично здійснюється аналіз оперативної обстановки на території обслуговування або за напрямком обслуговування. У разі підвищення напруги оперативної обстановки, виникає можливість інтенсифікації індивідуальної профілактики, пов'язаної з підвищенням обізнаності, нової інформації, її активного використання для виявлення, розкриття кримінальних правопорушень та розшуку злочинців. При цьому досягаються і цілі загальної профілактики, оскільки правоохоронцям стає відомою інформація про умови життєдіяльності осіб (побут, робоче місце, місця дозвілля та відпочинку тощо), про умови які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень (халатність, прояви агресії, пияцтво, наркоманія, порушення норм суспільної моралі, екстремістські прояви). Зазначена інформація надходить шляхом отриманих від негласних співробітників відомостей.

Інформація, яка отримана в рамках оперативно-розшукової профілактики може бути використана в рамках здійснення загальної профілактики для усунення умов, що сприяють вчиненню правопорушень, створенню конфліктів, формуванню (або зміцненню) конфліктних ситуацій, усунення у розроблюваних осіб антисоціальних установок.

Специфіка теоретичних і прикладних основ оперативно-розшукового запобігання кримінальним правопорушенням, дозволяє розглядати його як один з основних напрямків для вирішення завдань по боротьбі зі злочинністю.

Висновки. Таким чином, дії щодо оперативно-розшукового запобігання кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), є ключовим напрямом діяльності як усіх державних органів в цілому, так і відповідних оперативно-розшукових підрозділі правоохоронних органів зокрема.

Література

1. Козаченко І. П. Оперативно-розшукова профілактика. Київ, 1991. 136 с.
2. Бандурка О.М. Оперативно-розшукова діяльність. Частина I: Підручник. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 336 с.

Анотація

Верлос Н. В., Пирожкова Ю. В., Мельковський О. В. Деякі особливості оперативно-розшукового запобігання кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань). – Стаття.

У статті проаналізовано питання щодо особливостей оперативно-розшукового запобігання (профілактики) та протидії кримінальним правопорушенням проти життя та здоров'я особи, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань). Досліджується діяльність яка здійснюється оперативними підрозділами з використанням оперативно-розшукових заходів, та можливостей агентури. Ці дії направлені на попередню оперативну перевірку інформації щодо осіб і фактів, які представляють оперативний інтерес, а також виявлення й усунення причин і умов, що сприяють кримінальним правопорушенням.

Доводиться думка що протидія кримінальним правопорушенням проти життя та здоров'я особи, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань) без використання можливостей оперативно-розшукової діяльності не має будь яких перспектив. У першу чергу цю діяльність слід розглядати в межах протидії протиправним діям таких молодіжних угруповань, як футбольні фанати.

Розглянуто деякі спеціальні кримінологічні заходи які використовуються для протидії суспільно небезпечним діям футбольних фанатів. Як правило виділяють превентивні (запобіжні) заходи, проведення роз'яснювальної (агітаційної) кампанії, агентурну (спеціальну) діяльність, а також дії щодо відведення (відвернення) уваги. Крім того, визначено, що оперативно-розшукову профілактику поділяють на загальну та індивідуальну.

Досліджено відповідні напрями діяльності оперативних підрозділів щодо здійснення попереджувальної та профілактичної роботи щодо осіб, схильних до вчинення кримінальних правопорушень, які готуються.

Доводиться думка що специфіка теоретичних і прикладних основ оперативно-розшукового запобігання кримінальним правопорушенням, дозволяє розглядати його як один з основних напрямків для вирішення завдань по боротьбі зі злочинністю.

Ключові слова: оперативно-розшукове запобігання, протидія кримінальним правопорушенням, оперативні підрозділи, молодіжні неформальні групи, фанати, загальна профілактика, індивідуальна профілактика, кримінальні правопорушення.

Summary

Verlos N. V., Purozhkova Yu. V., Melkovskiy O. V. Some features of operative and investigative prevention of criminal offenses against life and health of a person, committed by members of youth informal groups (associations). – Article.

The article analyzes the issues related to the specifics of operative and investigative prevention (prevention) and countering criminal offenses against the life and health of a person, committed by members of youth informal groups (associations). The activity carried out by operational units using operational and search measures and the capabilities of the agency is being investigated.

These actions are aimed at the preliminary operational verification of information on persons and facts of operational interest, as well as the identification and elimination of causes and conditions that contribute to criminal offenses.

The opinion is proved that countering criminal offenses against life and health of a person committed by members of youth informal groups (associations) without using the possibilities of operative and investigative activity has no prospects. First of all, this activity should be considered within the framework of countering the illegal actions of such youth groups as football fans. Relevant areas of activity of operational divisions regarding the implementation of preventive and preventive work against persons prone to committing criminal offenses, who are being prepared, have been studied.

It is argued that the specifics of the theoretical and applied foundations of operational and investigative prevention of criminal offenses allow it to be considered as one of the main directions for solving the tasks of combating crime.

Some special criminological measures used to counter the socially dangerous actions of football fans are considered. As a rule, preventive (precautionary) measures, conducting an explanatory (campaign) campaign, agent (special) activity, as well as actions to divert (divert) attention are distinguished. In addition, it is determined that operative and investigative prevention is divided into general and individual.

Key words: operative and investigative prevention, combating criminal offenses, operative units, youth informal groups, fans, general prevention, individual prevention, criminal offenses.